

Molnár Gábor Tamás

MTA–ELTE Digitális Írástudás és Irodalomoktatás Kutatócsoport

Felépítés és célkitűzések

Az MTA–ELTE Digitális Írástudás és Irodalomoktatás Kutatócsoport 2016-ban alakult meg az MTA Szakmódszertani Pályázatának a keretében. A csoport tanításmódszertannal foglalkozó szakemberekből, digitális bölcsészekből, informatikusokból és középiskolai magyartanárokból állt össze. A kutatócsoport által végzett kutatások mindenekelőtt a digitális médiumoknak a magyartanításra gyakorolt hatását, a digitalításban rejlő lehetőségeknek a módszertani, didaktikai kiaknázhatóságát igyekeznek felmérni. A kutatás hosszú távú céljai közé tartozik az, hogy:

- pontosabb képet kapjunk az IKT médiumának a szövegértési és a szövegalkotási kompetenciák fejlesztésében betöltött szerepéről,
- fölmérjük a digitális kompetencia fejlesztésének a lehetőségét a magyaróra keretei között,
- lehetőségeket keressünk a magyartanítás aktív és interaktív szemléletének megvalósítására a korszerű IKT-eszközök használata mellett.

A kutatás témavezetője Molnár Gábor Tamás, rajta kívül az ELTE munkatársai, Palkó Gábor (BTK, Petőfi Irodalmi Múzeum), Gonda Zsuzsa (BTK) és Gordon Győri János (PPK) vesznek részt aktívan a kutatásban. Az MTA Sztaki képviseletében eddig Kovács László, Micsik András és Márkus Zsolt segítette munkánkat a technikai háttér megteremtésében és a képzések lebonyolításában. Az aktívan közreműködő kutatótanárok névsora: Deák Márton (Forrai Magániskola), Gergelyi Katalin (Nagy László Általános Iskola és Gimnázium), Kaszás Erzsébet (Budai Középiskola), Kertész Rita és Szarka Eszter (Eötvös József Gimnázium), valamint Szilágyi Barnabás (ELTE Apáczai Csere János Gyakorló Gimnázium és Kollégium). A kutatás jellegéből és célkitűzéseinkből adódóan a tanárok által végzett tevékenység a kutatás első két évében rendkívül jelentékeny volt: közös megbeszélések során kialakított szempontok alapján az adott eszközökhöz és tevékenységekhez általuk készített tematikus terveket valósítottak meg. A tervek, az ezek keretében létrejött tanulói produktumok, valamint a tanároktól és a diákoktól kapott visszajelzésekről készített értékelések adják eddigi kutatási eredményeink jelentős részét. Ezeket az eredményeket folyamatosan elérhetővé tesszük a kutatócsoport weboldalán (1).

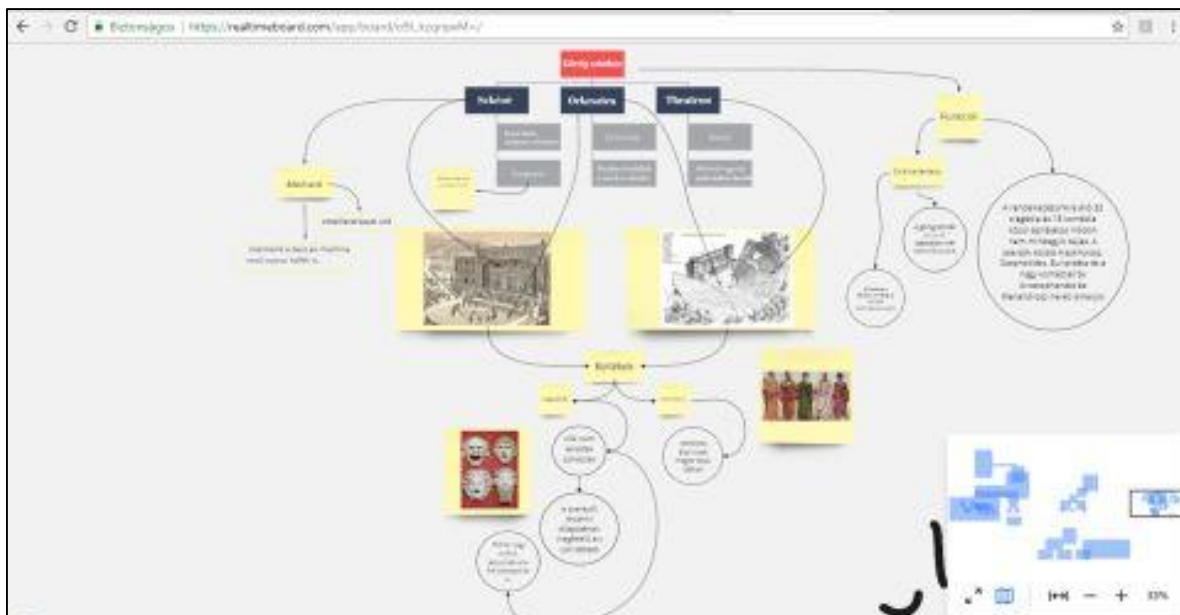
Kutatások, módszertan

A kutatócsoport összetételéből és felépítéséből adódóan a kutatásban alkalmazott módszertan komplex, kvantitatív és kvalitatív elemeket is tartalmaz. A kutatás elméleti előkészítő szakaszában felsőoktatási workshopot szerveztünk, ennek anyaga szerkesztett kötet formájában várhatóan 2018 végén lát napvilágot *Digitális kultúra és szövegkultúra a felsőoktatásban* munkacímmel. A kötetben irodalomtörténészek, kultúrakutatók számolnak be saját tapasztalataikról és a kurrens nemzetközi trendekről a bölcsészképzés és az irodalomtudományi képzés területén, külön figyelmet szentelve a digitális médiumok térnyeréséhez köthető változásoknak. A projekt keretében képzéseket is szerveztünk és szervezünk a magyartanárképzésben oktató egyetemi kollégák számára, amelyeken egyebek között az online kurzusmenedzselés lehetőségeivel és az oktatásban használható digitális eszközökkel ismerkednek. A projekt digitális bölcsészeti ágának képviselői számos nemzetközi konferencián vettek részt, ahol beszámoltak a kutatás jelenlegi állásáról, és bekapcsolódtak nemzetközi szervezetek munkájába is.

A kutatócsoportban párhuzamosan több empirikus kutatás is folyamatban van. A pályázat első és második évében a kutatócsoport vezetésével öt budapesti gimnáziumban zajlott és zajlik egy komplex iskolai kísérlet, amelynek keretében magyartanárok a saját tanulói csoportjukban tesztelnek a digitális írástudás fejlesztésére alkalmas digitális eszközöket. Az iskolai kísérlet keretében a pedagógusok a digitális eszközöket az aktuális tanítási-tanulási folyamatba ágyazottan alkalmazzák, munkájukról tematikus terveket készítenek, amelyek fókuszában klasszikus, kreatív-produktív és multimediális szövegfeldolgozási gyakorlatok állnak. Mivel a kutatási kérdéseket és az alkalmazott módszertant is a pedagógusok saját szakmai gyakorlatából merítjük, ezért a kutatás módszertana közel áll az elmúlt évtized nemzetközi tanuláskutatási szakirodalmában előtérbe került tervezésalapú (*design-based*) kutatási metodológiához. A pedagógusok tapasztalatait az eszközök alkalmazásáról reflektív interjúk keretében rögzítettük. A kísérletben részt vevő diákok a kutatás minden szakaszában egy attitűdkérdőívet töltöttek ki az eszközök irodalomórai funkcionális alkalmazásával kapcsolatban. Az iskolai kísérletben a 2017/2018-as tanévben 24 reflektív interjút, 18 tematikus tervet és körülbelül 270 középiskolai diák véleményének a kérdőíves mérését végezzük el. Az eredmények változatos képet mutatnak az egyes eszközök funkcionális alkalmazásáról, mind pedagógiai, mind módszertani, mind technikai értelemben.

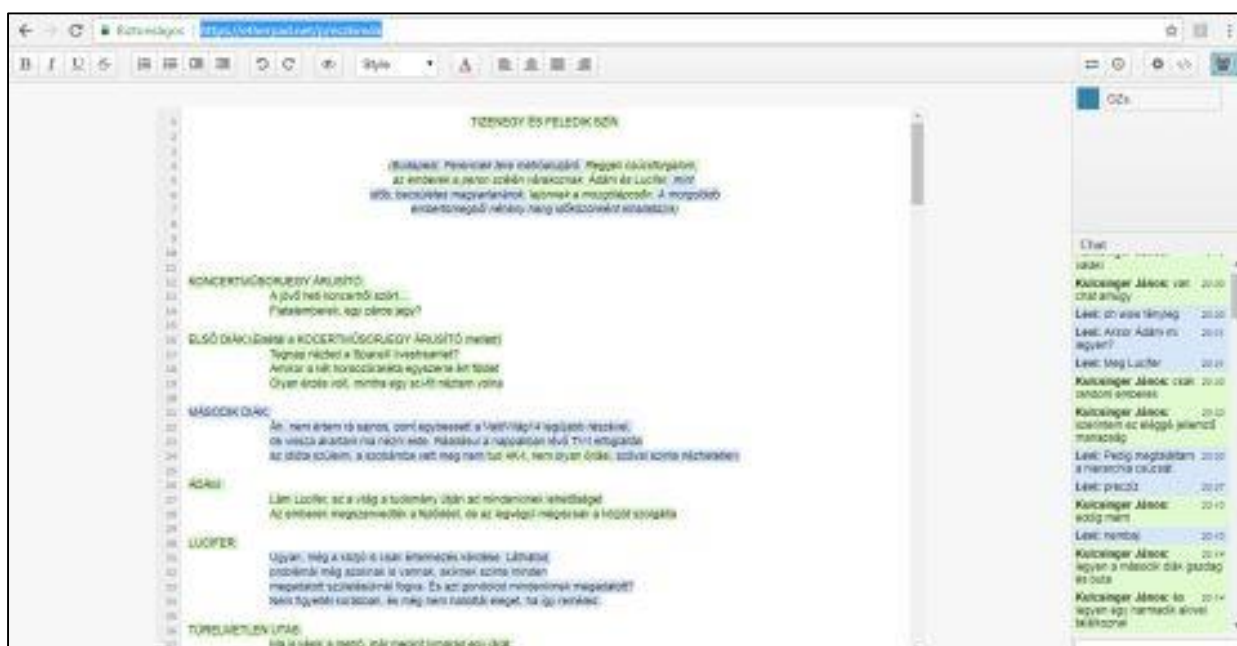
A kutatócsoport az iskolai kísérlet kiegészítéseként kérdőíves mérést végez a középiskolai diákok digitális szövegolvasásával kapcsolatban. A kérdőívet a 2017/2018-as tanévben eddig 400 tanuló töltötte ki. Az online kérdőív kutatási területei: a diákok attitűdjének vizsgálata a nyomtatott és a digitális szövegolvasással kapcsolatban; digitális olvasási szokásaiknak a feltárása: jellemzően milyen IKT-eszközön, milyen helyszínen, milyen terjedelmű szövegeket olvasnak; valamint digitális szövegolvasási stratégiáiknak a feltérképezése: milyen olvasási céllal milyen navigációs műveleteket hajtanak végre egy adott digitális szövegen. Az eddigi eredmények azt bizonyítják, hogy a vizsgálatban részt vevő diákok pozitívabb attitűddel rendelkeznek a digitális, mint a nyomtatott szövegek olvasásával kapcsolatban; több időt fordítanak a digitális szövegek olvasására, és elsősorban okostelefonon olvasnak. Kiemelendő, hogy míg a digitális szövegek közül leginkább a szinkrón kommunikáció szövegtípusait részesítik előnyben a megkérdezett diákok, addig tanulási céllal továbbra is a nyomtatott könyveket olvassák. A digitális szövegolvasási stratégiák közül a legmeghatározóbbak a multimediális információk értelmezésének a műveletei voltak. A digitális olvasási szokásokra vonatkozó kérdőíves mérést a további pályázati években is folytatjuk.

A kutatócsoport célja, hogy digitális környezetben olyan tanulói tevékenységeket támogassunk, amelyek összevethetők (akár mérési szempontból is) az irodalomoktatás nyomtatott-analóg szöveggörnyezetében folytatott oktatási tevékenységeivel. Az iskolai kísérletek számára ezért az irodalmi szövegek feldolgozására irányuló alábbi tevékenységeket jelöltük ki: szövegek kommentálása, jegyzetelése (digitális annotáció); szövegek kreatív-produktív feldolgozása (kreatív írás, prezentáció, gondolattérkép); szövegek feldolgozása multimédiakörnyezetben (videó, podcast, szimuláció). A felsorolt tevékenységekhez egy vagy több digitális eszközt rendeltünk, amelyek funkcionális alkalmazását a tanítási-tanulási folyamatba ágyazottan a kísérletbe bevont pedagógusok a saját tanulói csoportjukban elérni kívánt céloknak megfelelően alakíthattak. Ennek megfelelően a diákok tanórai keretben kísérletezhetnek a különböző digitális szövegfeldolgozási eszközökkel. A diákok véleményét mérő attitűdkérdőívben a következő kutatási területek szerepeltek: a digitális eszközök tanulási célú alkalmazásával kapcsolatos attitűd; a tanulásmódszertan és a digitális eszközök alkalmazásának a kapcsolata; a digitális szöveg formai, szerkezeti, konceptuális tényezőinek a befolyása az olvasási folyamatra; a kollaboratív csoportmunka hatékonysága; valamint az adott eszköz funkcióinak értékelése. Továbbá a tanulók véleményét arról is megkérdeztük, hogy milyen egyéb irodalomórai gyakorlatokat lehetne megvalósítani a különböző digitális eszközökkel.

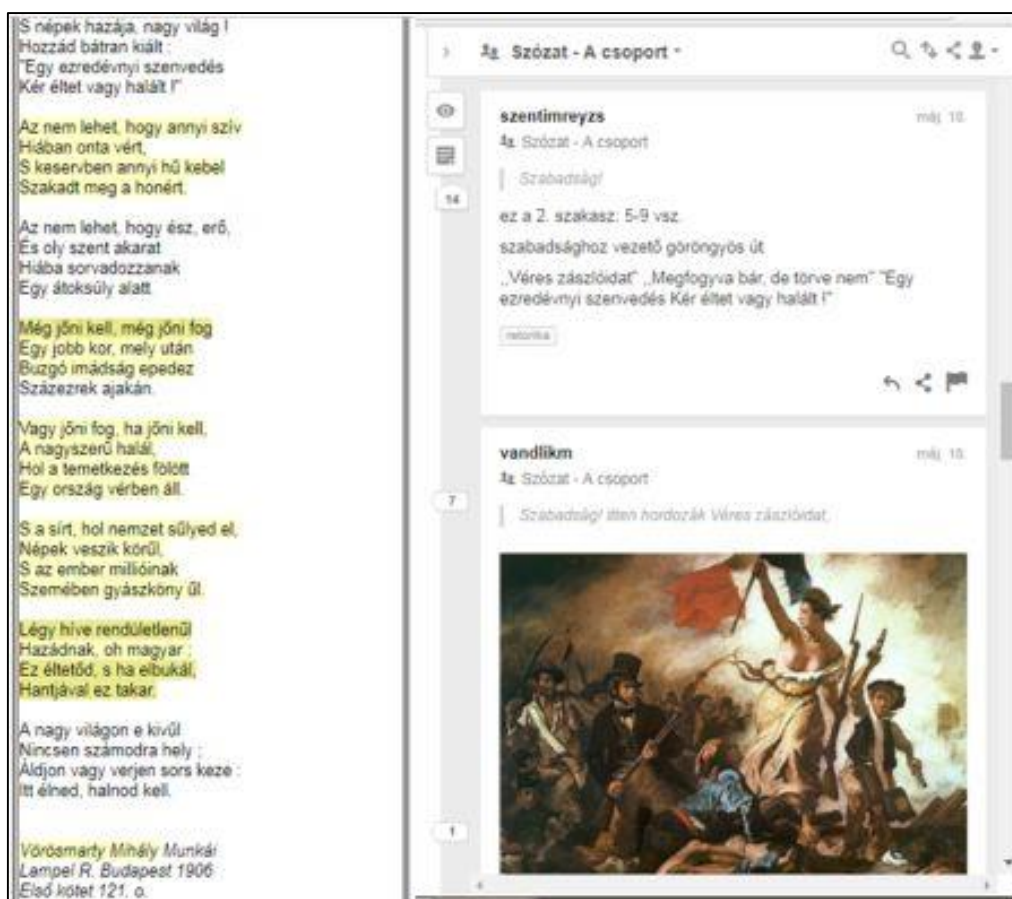
1. kép

A kísérletben részt vevő diákok gondolattérképe a görög színházról (digitális alkalmazás: realtime board)

2. kép

Kreatív szövegalkotási feladat megoldása közösen szerkeszthető digitális jegyzetfüzetben (digitális alkalmazás: etherpad.net)

3. kép

Szöveges és képi digitális annotáció készítése csoportmunkában (digitális alkalmazás: *hypothes.is*)

Eddigi és várható eredmények

A középiskolai tanárok által megtervezett és a tanórákon elvégzett tevékenységek közül a digitális annotáció zárult le elsőként, így kutatócsoportunk az ezzel kapcsolatos eredmények értékelésében jutott eddig a legmesszebbre. Az annotáció kapcsán a nemzetközi szakirodalom is hangsúlyozza a tanulók aktív bevonódásának lehetőségét, a kutatásalapú és felfedeztető tanulásban rejlő lehetőségeket, a kollaboratív eszközök használata révén a „társas olvasás” megjelenésének az újszerűségét. A közös digitális annotáció segíthet az olvasás és az írás pragmatikai kontextusának a bővítésében, az írásfolyamat kommunikatív beágyazottságának a megértésében. Ezen előnyök meglétét a kutatás első eredményei igazolni látszanak, noha a számszerű adatok azt is sugallják, hogy az élményszerű tanulás támogatásához megfelelő technológiai feltételek is szükségesek. Nemcsak az igazolódott be, hogy a zökkenőmentesen működő internetkapcsolat és a folyamatot vezénylő tanár megfelelő technikai készségei fontosak az órai tevékenység szempontjából, de például az is, hogy a néhány szónál nagyobb terjedelmű szöveg írásához már sokkal jobban megfelel a laptop, mint az érintőképernyős tablet vagy a tanuló saját okostelefonja. Az erről a szakasról szóló összefoglaló tanulmányunkat az *Iskolakultúra* folyóirat fogadta el közlésre.

Az első két év empirikus kutatási eredményeinek nyomán a harmadik-negyedik évben további iskolák és tanárok bevonását tervezzük. Az újonnan érkező tanárok a korábban kidolgozott tematikus tervekre épülő képzésen vesznek részt, majd saját iskoláikban is kipróbálják a digitális eszközöket és az ezekre épülő módszereket. Mind az új tanároktól, mind a tanulóiktól visszajelzést kérünk a próba után, így remélhetőleg nagyobb mennyiségű adat alapján vonhatunk le következtetéseket az eszközök és

módszerek hatékonyságáról. Szintén folytatjuk az online kérdőívek kiküldését és feldolgozását, amelyek értékes háttéranyagot szolgáltathatnak az iskolai kísérletek konkrétabb információihoz. A kérdőíves kutatást reményeink szerint az online szövegfeldolgozás szemmozgásos vizsgálatával is ki tudjuk egészíteni. A következő kétéves ciklusban valószínűleg elég tudás és adat gyűlik össze ahhoz, hogy nemzetközileg is releváns publikációk szülessenek a kutatásról.

Irodalom

(1) A kutatócsoport weboldala. <http://diio.hu/> (2018. június 6.)

Molnár, Gábor Tamás: Hungarian Academy of Sciences-ELTE Research Group for Digital Literacy and Teaching Literature

Az írás szerzőjéről

Molnár Gábor Tamás

irodalomtörténész, egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar,
Budapest gamolnar[kukac]gmail.com